

Masterthesis Pedagogische wetenschappen

‘Zelfregulatie bij het jonge kind: de rol van moederlijke warmte en gestructureerd opvoedgedrag.’

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

Door: R. Rekers (3936945) en T.I.G. van Baardwijk (3010228)

Docent: Dr. Marjolein Verhoeven

Tweede beoordelaar: Dr. Marjanneke de Jong

Datum: 14-05-2014

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Hier zijn we dan: aan het einde van onze opleiding! Om leerzaam af te kunnen sluiten zijn we dan ook op zoek geweest naar een onderwerp wat we beide interessant vonden, zodat we gemotiveerd zouden blijven, en benieuwd naar de resultaten zijn. En dat is gelukt! We vonden het beide erg leuk dat we ons onderzoek mochten richten op jonge kinderen. Tamara omdat ze thuis ook een kleintje heeft rondkruipen en Rinke vanwege haar interesse voor deze leeftijdsgroep. De samenwerking hebben we beide als erg fijn ervaren. Samen hielden we elkaar gemotiveerd om aan de slag te blijven, en uiteindelijk liepen we zelfs vooruit op onze planning! Wat betreft de verdeling van de taken hebben we alles altijd samen gedaan. Kortom een fijne afsluiting van onze studie! Wij willen onze docent Marjolein Verhoeven hartelijk bedanken voor haar begeleiding bij onze thesis!

Samenvatting

Voor een jong kind is de ontwikkeling van zelfregulatie van groot belang. Kinderen met een verstoorde regulatieontwikkeling vertonen vaak probleemgedrag. Meerdere studies tonen aan dat opvoedgedrag een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van zelfregulatie. Deze studie heeft de samenhang onderzocht tussen moederlijke warmte en structuur en de zelfregulatie van kinderen in de leeftijd van 36 maanden. De data is verworven middels vragenlijsten ingevuld door 82 moeders met een kind in de leeftijd van 36 maanden oud. Uit de resultaten blijkt dat naarmate moeders meer structuur bieden, kinderen verder zijn in de ontwikkeling van zelfregulatie. Het effect van moederlijke warmte op zelfregulatie blijkt niet significant. Ook blijkt er geen sprake te zijn van een significant interactie effect tussen de opvoedgedragingen. De resultaten benadrukken de noodzaak van vervolgonderzoek naar de rol van moederlijke structuur in de ontwikkeling van regulatievaardigheden bij het jonge kind.

Keywords: opvoedgedrag, moeder, structurerend opvoedgedrag, moederlijke warmte, ontwikkeling van zelfregulatie, 36 maanden oud, jong kind.

Abstract

For a young child, the development of self-regulation is of great importance. Children with fewer regulatory skills often exhibit problem behavior. Several studies indicate that parenting behaviour plays an important role in the development of self-regulation. This study examined the relationship between maternal warmth and structure on the self-regulation of children aged 36 months. The data is collected by means of questionnaires that were filled in by 82 mothers with a child ages 36 months. The results indicate that maternal structure is significantly related to children's skills of self regulation. The effect of maternal warmth on self-regulation does not appear to be significant. Also, there appears to be no evidence of a significant interaction effect between the two parenting behaviours. The results indicate the need for further research aimed at the role of maternal structuring on the development of young children's regulatory skills.

Keywords: parenting, mother, structuring parenting behaviour, maternal warmth, development of self-regulation, 36 months old, young child.

Zelfregulatie bij het jonge kind: de rol van moederlijke warmte en gestructureerd opvoedgedrag.

In de vroege kindertijd is de ontwikkeling van zelfregulatie een belangrijke ontwikkelingstaak voor een kind (Calkins, Smith, Gill, & Johnson, 1998). Er wordt namelijk gesteld dat zelfregulatie van belang is voor het leren zelfstandig sturing geven aan gedrag en om te gaan met emoties (Cole, Fox, Zahn-Waxler, Usher, & Welsh, 1996). Door de ontwikkeling van zelfregulatie wordt een kind onder andere bekwaam in het toepassen van adequate strategieën om met negatieve emoties om te gaan (Berg & Hoffenaar, 2007) en het kind leert om zichzelf aan te passen aan de eisen die de omgeving stelt (Squires, Bricker, & Twombly, 2002). In de vroege kindertijd vindt de grootste vooruitgang plaats, maar de verfijning van zelfregulatie loopt door tot in de adolescentie (Calkins & Fox, 2002). Het is van belang om problemen binnen de ontwikkeling van zelfregulatie zo vroeg mogelijk te onderkennen, zodat op het juiste moment de juiste ondersteuning geboden kan worden. Hierdoor kunnen problemen op latere leeftijd verkleind of zelfs voorkomen worden (Degangi, Breinbauer, Doussard-Roosevelt, Porges, & Greenspan, 2000). Om problemen in de ontwikkeling van zelfregulatie tijdig vast te stellen en het bij te sturen, is het van belang om inzicht te krijgen in factoren die samenhangen met de ontwikkeling van zelfregulatie. Deze kennis kan handvatten bieden voor interventies die ontwikkeld kunnen worden voor kinderen die ondersteuning nodig hebben bij de ontwikkeling van zelfregulatie (Piotrowski, Lapierre, & Linebarger, 2012). Eén van de factoren die herhaaldelijk in verband wordt gebracht met de ontwikkeling van zelfregulatie is het opvoedgedrag van de moeder (Blandon, Calkins, & Keane, 2010; Leerkes, Blankson, & O'Brien, 2009).

Zelfregulatie kan beschreven worden als de vaardigheid en bereidheid van het kind om zichzelf te kalmeren, tot rust te komen of zich aan te passen aan de eisen die de omgeving stelt (Squires et al., 2002). De ontwikkeling van zelfregulatie is nauw verbonden met de sociale, cognitieve en communicatieve ontwikkeling van een kind. Tussen de 12 en 18 maanden worden kinderen door interactie met de omgeving steeds meer bewust van de sociale eisen en verwachtingen die aan hen worden gesteld (Karreman, Van Tuijl, Van Aken, & Deković, 2006). Ouders gaan in deze fase het kind strategieën aanleren om te leren omgaan met eigen emoties, door bijvoorbeeld het kind af te leiden bij een huilbui waardoor het kind leert zijn focus te verleggen (LeCuyer-Maus & Houck, 2002). Vanaf 36 maanden wordt een kind normaliter steeds bekwaamer om zelfstandig, vanuit interne processen, eigen gedrag en emoties te reguleren (Karreman et al., 2006). Kinderen hebben vanaf dat moment steeds

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

minder externe ondersteuning nodig om gedrag en emoties te controleren (Calkins et al., 1998; Kochanska, Aksan, & Koenig, 1995). Aan het eind van de kleutertijd wordt verwacht dat een kind geleerd heeft om emoties, gedrag en lichamelijke reacties voor een groot deel zelfstandig te reguleren (Calkins et al., 1998; Calkins et al., 2002; Cicchetti, Ganiban, & Barnett, 1991).

Niet alle kinderen lukt het om zelfstandig gedrag en emoties te reguleren. Kinderen met regulatieproblemen uiten zich door excessief huilgedrag en, slaap- of voedingsproblemen als gevolg van gevoelens van onrust en irritatie (Hemmi, Wolke, & Schneider, 2011). Als een jong kind problemen ervaart in de zelfregulatie kan dit voor zowel het kind als de ouders zorgen voor stressvolle situaties, die een negatieve weerslag op het gezinsleven kunnen hebben (Richter & Reck, 2013). Bijvoorbeeld doordat eet- en slaapproblemen of excessief huilgedrag meer van de ouders vraagt dan ze aankunnen, waardoor oververmoeidheid en gevoelens van wanhoop kunnen ontstaan. Hierdoor kan het gezin in een negatieve spiraal terecht komen, waarbij verminderde affectie naar het kind en een negatief interactiepatroon in het gezin als geheel kan ontstaan (Heyrman, 2000). Daarnaast blijken regulatieproblemen een risicofactor te zijn voor uiteenlopende problemen op latere leeftijd, waaronder gedragsproblemen als hyperactiviteit en agressie (Larsson, 2004; Wolke, Rizzo, & Woods, 2002), emotionele problemen (Hemmi et al., 2011) en ouder-kind relatieproblemen (Degangi et al., 2000).

Moederlijke warmte en de ontwikkeling van zelfregulatie

Zoals gezegd wordt in bestaand onderzoek opvoedgedrag van de moeder in verband gebracht met de ontwikkeling van zelfregulatie. Allereerst zijn er verschillende studies die de mate van moederlijke warmte – gekarakteriseerd als een hoge mate van sensitiviteit, responsiviteit en affectie – in verband hebben gebracht met de ontwikkeling van zelfregulatie bij het kind. Zo vonden Colman, Hardy, Raffaelli, en Crockett (2006) dat moederlijke warmte bij kinderen, tussen de 4 en 5 jaar oud, een significante voorspeller is voor regulatievaardigheden op latere leeftijd. Een kanttekening die bij dit onderzoek geplaatst moet worden is dat moederlijke warmte slechts een kleine proportie van de variantie in zelfregulatie verklaarde. Hierop aansluitend tonen Jennings en collega's (2008) aan dat bij een kind, tussen de 18 en 24 maanden oud, moederlijke warmte belangrijker is voor de ontwikkeling van zelfregulatie, dan bij een kind van 27 maanden oud. Kanttekening die hierbij geplaatst moet worden is dat moederlijke warmte en zelfregulatie op een andere manier geoperationaliseerd worden dan in

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

huidig onderzoek. Moederlijke warmte wordt namelijk omschreven als de mate van prijzen, aanmoedigen, lachen, enthousiasme en affectie. Hierdoor kan het zijn dat er verschillende concepten onderzocht zijn, waardoor de onderzoeksresultaten niet zonder meer gegeneraliseerd kunnen worden naar huidig onderzoek. De studie van Suchodoletz, Trommsdorff, en Heikamp (2011) toonde ook aan dat kinderen, in de basisschoolleeftijd, die opgroeien bij meer responsieve moeders een hogere mate van zelfregulatie lieten zien. In dit onderzoek wordt moederlijke warmte als afzonderlijke concepten, namelijk moederlijke affectie en responsiviteit, onderzocht. In de studie wordt moederlijke affectie en responsiviteit dan ook gelinkt aan verschillende concepten van zelfregulatie; moederlijke affectie wordt gelinkt aan gedragsregulatie en responsiviteit aan het intern reguleren van gedrag en emoties.

Warme moeders zijn door hun hoge mate van sensitiviteit en responsiviteit in staat tijdig en op de juiste manier de signalen van hun kind te interpreteren en te beantwoorden en helpen hun kind op die manier bij het reguleren van emoties en gedrag (Karreman et al., 2006). Dergelijke ondersteuning is nodig voor een gezonde ontwikkeling van zelfregulatie (Baumrind, 1996). Een omgeving die gekenmerkt wordt door betrokkenheid, warmte en aanmoediging zorgt er namelijk voor dat een kind zich gesteund, gerespecteerd en geaccepteerd voelt. Een kind ervaart hierdoor een gevoel van geborgenheid en veiligheid, wat van belang is voor een kind om zichzelf te ontplooiën (Leerkes et al., 2009). Daarnaast stelt men dat door aanmoediging het kind gestimuleerd wordt om regulatievaardigheden frequenter te laten zien. Een ouder zal bijvoorbeeld het kind belonen als het niet boos wordt als de zin niet wordt gegeven, waardoor het kind gemotiveerd zal zijn om het gewenste gedrag vaker te laten zien (Jennings et al., 2008). Tot slot wordt er verwacht dat een warme moeder een ondersteunende en rustgevende houding zal behouden om negatief gedrag van het kind te beïnvloeden, waardoor regulatieproblemen op een passende wijze aangepakt worden. Kortom, de emotionele nabijheid van een warme moeder zal ervoor zorgen dat een kind gemakkelijker normen, regels, doelen en andere sociale eisen zal accepteren, met als gevolg dat een kind deze intern leert te reguleren (LeCuyer-Maus & Houck, 2002).

Bestaande empirische studies laten consistente resultaten zien, maar moederlijke warmte verklaard slechts een kleine proportie van de variantie in zelfregulatie. Hierdoor bestaat er een kans dat in huidig onderzoek geen significante waardes worden teruggevonden, doordat de steekproef bijvoorbeeld onvoldoende power heeft om kleine effecten te onderzoeken. Daarnaast zijn de studies tot nu toe met name gericht op schoolgaande kinderen. Er wordt immers verwacht dat kinderen rond 36 maanden oud een grote groei doormaken wat

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL
betreft regulatievaardigheden (Le-Cruyer-Maus & Houck, 2002), waardoor deze leeftijd mogelijk een belangrijk aangrijpingspunt voor handelen is.

Moederlijke structuur en de ontwikkeling van zelfregulatie

Naast moederlijke warmte lijkt ook het toepassen van structuur in de opvoeding een belangrijke rol te spelen in de ontwikkeling van zelfregulatie. Met een gestructureerde opvoeding wordt een opvoeding bedoeld waarbij een hoge mate van consistentie en voorspelbaarheid aanwezig zijn, door het kind een vast dagritme aan te bieden en duidelijke, consistente regels te stellen (Verhoeven, Baar, Deković, & Bodden, 2010). Voor het ontwikkelen van de regulatievaardigheden is het van belang dat het voor het kind duidelijk wordt wat er van hem/haar verwacht wordt. Tot op heden is er echter weinig onderzoek gedaan naar de samenhang tussen het brede begrip structuur en zelfregulatie. Wel zijn er studies die verwijzen naar eerder onderzoek naar de samenhang van een deelaspect van structuur met een deelaspect van regulatieproblemen. Zo stellen De Clerq en collega's (2013) dat routine en vaste patronen belangrijk zijn voor kinderen die moeite hebben zichzelf te reguleren en als gevolg daarvan excessief huilgedrag laten zien (De Clerq et al., 2013). Ook Heyrman (2000) verwijst naar studies die stellen dat wanneer het kind vaste (bed)routines aangeboden krijgt, het kind weet waar het aan toe is en meer rust en duidelijkheid ervaart. Hierdoor zou het kind de kans krijgen zich mentaal voor te bereiden op wat komen gaat, waardoor het meer aangepast gedrag kan laten zien (Heyrman, 2000). Deze studies richtte zich echter specifiek op de slaapproblemen van het kind.

In andere onderzoeken worden met structuur vergelijkbare concepten als autoritatief opvoeden in verband gebracht met zelfregulatie, waarbij een van de onderdelen van autoritatief opvoeden het toepassen van structurerend opvoedgedrag betreft (Gray & Steinberg, 1999). Zo onderzochten Gray en Steinberg (1999) het verband tussen een autoritatieve opvoeding en de zelfregulatieve vaardigheden bij adolescenten. Er werd gevonden dat een opvoeding waarbij ouders meer monitoren en grenzen stellen samenhangt met een betere zelfregulatieve vaardigheden. Dit werd verklaard door te stellen dat een hogere mate van gedragscontrole door de ouders zorgt voor een sterker gevoel van zelfcontrole en discipline bij het kind, wat de zelfregulatie ten goede komt (Gray & Steinberg, 1999). Le Cuyet-Maus en Houck (2002) onderzochten eveneens het verband tussen autoritatief opvoeden en zelfregulatie. Uit dit onderzoek, dat uitgevoerd werd bij kinderen van 8-36 maanden, kwam naar voren dat een opvoeding waarbij meer duidelijke regels worden gesteld

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

bijdraagt aan een betere zelfregulatie. De verklaring hiervoor was dat wanneer ouders duidelijke regels stellen, het kind de mogelijkheid geboden krijgt om gedrag aan te leren dat de zelfregulatie bevordert, oftewel dat het kind de mogelijkheid krijgt om regulatievaardigheden te oefenen (Le Cuyet-Maus & Houck, 2002).

Interactie-effect moederlijke warmte x structuur

Eerder onderzoek heeft onder andere gekeken naar de rol van moederlijke warmte óf structurerend opvoedgedrag in de ontwikkeling van zelfregulatie. Dit brengt twee beperkingen met zich mee. Ten eerste wordt op deze manier geen rekening gehouden met de mogelijkheid dat de verschillende opvoedgedragingen aan elkaar gerelateerd zijn, waardoor er geen conclusies getrokken kunnen worden over de relatieve bijdrage van opvoedgedragingen in de ontwikkeling van zelfregulatie. Het zou bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat de samenhang die moederlijke warmte heeft met zelfregulatie in feite bepaald wordt doordat moeders die veel warmte bieden ook veel structurerend opvoedgedrag toepassen. Doordat in huidig onderzoek gelijktijdig gekeken wordt naar beide opvoedgedragingen kan de relatieve bijdrage van de opvoedgedragingen onderzocht worden.

Meerdere onderzoeken tonen aan dat juist een combinatie van opvoedgedragingen belangrijk is in de ontwikkeling van een kind (Caron, Weiss, Harris, & Catron, 2006; Gray & Steinberg, 1999). Zo zou verwacht kunnen worden dat wanneer ouders zowel veel warmte als veel structuur bieden, de ontwikkeling van zelfregulatie nog sterker bevordert wordt dan wanneer er enkel veel warmte of enkel veel structuur wordt geboden. Er is geen literatuur bekend over de invloed van een combinatie van opvoedgedragingen op de ontwikkeling van zelfregulatie. Meer kennis over de bijdrage van specifieke opvoedgedragingen of juist de combinatie van deze gedragingen in de ontwikkeling van zelfregulatie levert belangrijke handvatten op voor de ontwikkeling van interventies en preventieve programma's.

Huidig onderzoek

In deze studie zal bij kinderen van 36 maanden oud onderzocht worden of er een samenhang bestaat tussen moederlijke warmte en structuur en de ontwikkeling van zelfregulatie. Op basis van beschreven empirische en theoretische literatuur wordt verwacht dat naarmate moeders meer warm en meer gestructureerd zijn in hun opvoeding het kind minder problemen ervaart in de ontwikkeling van zelfregulatie. Er wordt in eerste instantie onderzocht welke opvoedgedraging de sterkste voorspeller is voor de ontwikkeling van zelfregulatie. Bestaande

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

empirische studies hebben hierover nauwelijks gefundeerde uitspraken kunnen doen, waardoor huidige studie een waardevolle bijdrage kan leveren voor het bevestigen hiervan. Naast de bijdrage van één opvoedgedraging, wordt er verwacht dat de relatie tussen moederlijke warmte en zelfregulatie sterker is in de context van structurerend opvoedgedrag of omgekeerd, dat de relatie tussen structurerend opvoedgedrag en zelfregulatie sterker is in de context van moederlijke warmte. Dit interactie-effect is nog niet eerder onderzocht, waardoor de uitkomsten van dit onderzoek vernieuwend zullen zijn.

Methode

Participanten

Aan dit onderzoek hebben 82 kinderen en hun moeders meegedaan in de leeftijd van 36 maanden oud. De groep onderzochte kinderen bestaat uit 39 jongens (47.6%) en 43 meisjes. De moeders van de kinderen waren in de leeftijd van 26 tot 47 jaar, $M = 35.27$, $SD = 4.87$. Van de moeders heeft 57.3% een HBO opleiding of hoger afgerond en 91.5% heeft een Nederlandse nationaliteit. Van de gezinnen heeft 50.6% een bruto gezinsinkomen hoger dan 5.000 euro per maand. Dit inkomen is hoog te noemen, aangezien het modaal inkomen in Nederland bruto 2.585 euro bedraagt.

Procedure

De cross-sectionele data die voor dit onderzoek zijn gebruikt, zijn verzameld in het kader van het normeringsonderzoek van de Nederlandse versie van de Bayley Scales of Infant and Toddler Development, derde editie (Bayley, 2006). Dit instrument beoogt de cognitieve, motorische en taalontwikkeling van baby's en peuters te meten. De kinderen en ouders zijn geworven via kinderdagverblijven en consultatiebureaus. Ouders konden zich vrijwillig aanmelden via internet of middels het opsturen van een antwoordstrook. Voorafgaand aan de testafname kregen ouders een vragenboekje thuisgestuurd. Deze namen zij ingevuld mee naar de afname. De data die in deze studie gebruikt wordt, is verzameld middels dit vragenboekje.

Meetinstrumenten

De data in het onderzoek zijn verzameld middels verschillende vragenlijsten. De moeders zijn gevraagd een vragenlijst in te vullen over hun opvoedkundig gedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Tevens is er gevraagd naar demografische gegevens van het gezin.

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

Zelfregulatie. Voor het meten van de sociaal-emotionele ontwikkeling is gebruik gemaakt van een Nederlandstalige versie van de Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional ([ASQ-SE]; Squires et al., 2002). De vragenlijst is bedoeld voor ouders van kinderen van 6 tot 60 maanden en kent meerdere leeftijdsversies passend bij de ontwikkelingsfase van het kind. Zelfregulatie wordt bij kinderen van 36 maanden oud gemeten middels 9 items. Voorbeelditems zijn: *‘Als uw kind overstuur is, kan hij dan binnen 15 minuten kalmeren?’* of *‘Huult of schreeuwt uw kind langdurig of heeft het langdurig driftbuien?’* De moeder geeft met behulp van een drie-puntschaal aan in hoeverre een item op haar kind van toepassing is. Voordat een gemiddelde score berekend kon worden, zijn een aantal items binnen deze schaal omgepooled. Hoe hoger de score op deze schaal des te meer problemen er in de zelfregulatie zijn gerapporteerd. De 9 items over zelfregulatie vertonen een interne consistentie van .53, wat matig te noemen is (George & Mallery, 2003). Momenteel wordt er in Nederland onderzoek gedaan naar de validiteit en betrouwbaarheid van deze vragenlijst.

Opvoedgedragingen. De opvoedgedragingen warmte en structuur zijn gemeten met de Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire ([CECPAQ]; Verhoeven et al., 2010). Deze vragenlijst bestaat uit 70 items die gescoord worden op een 6-punt Likert schaal variërend van nooit (1) tot altijd (6).

De schaal *warmte* wordt gemeten middels 15 items. Deze items meten drie opvoedkundige gedragingen, namelijk sensitiviteit, responsiviteit en affectie. Voorbeelditems zijn: *‘Ik weet precies wanneer mijn kind niet lekker in haar vel zit’*, *‘Als mijn kind prikkelbaar is, lukt het mij hem/haar te kalmeren’* en *‘Mijn kind en ik hebben warme, intieme momenten samen’*. Een hoge gemiddelde score is indicatief voor meer warme opvoedgedragingen. De betrouwbaarheid van de schaal warmte is $\alpha = .89$, wat goed te noemen is (George & Mallery, 2003).

De schaal *structuur* wordt eveneens gemeten middels 15 items. Deze items meten drie opvoedkundige gedragingen, namelijk routine, consistentie en overreageren. Voorbeelditems zijn: *‘Mijn kind heeft iedere dag een vast moment waarop het alleen speelt’*, *‘Als mijn kind iets doet wat niet mag, doe ik daar iedere keer dat dit gebeurt iets aan’* en *‘Wanneer mijn kind zich misdraagt: Verhef ik mijn stem of roep ik/ Spreek ik kalm tot mijn kind’*. Voordat een gemiddelde score berekend kon worden zijn een aantal items binnen deze schaal omgepooled. Een hoge gemiddelde score is indicatief voor een meer structurerende opvoeding. De

betrouwbaarheid van de opvoeddimensie structuur is in dit onderzoek als acceptabel beoordeeld met een Cronbach's alpha van .70 (George & Mallery, 2003).

Statistische analyse

De relatie tussen opvoedgedrag en de ontwikkeling van zelfregulatie. Voordat de analyses werden uitgevoerd, zijn de data gecontroleerd op uitschieters en schending van de assumpties. Er is gekeken naar de gemiddelden en spreiding van de variabelen binnen de steekproef.

De correlaties tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabelen zijn getoetst om te onderzoeken of er sprake is van een samenhang tussen opvoedgedrag en de ontwikkeling van zelfregulatie bij kinderen van 36 maanden oud. Met behulp van een multi-pele regressieanalyse is vervolgens beoordeeld welke opvoedgedraging (moederlijke warmte of structuur) de sterkste samenhang vertoont en of er sprake is van een interactie-effect tussen de opvoedgedragingen op de ontwikkeling van zelfregulatie. Een interactie-effect zou betekenen dat het effect van een opvoedgedraging op de ontwikkeling van zelfregulatie van het kind afhankelijk is van de andere opvoedgedraging.

Tijdens de uitvoering van de multiple regressieanalyse zijn de onafhankelijke variabelen in twee stappen toegevoegd. In de eerste stap zijn de gestandaardiseerde metingen van de opvoedgedragingen toegevoegd. In de tweede stap is een gestandaardiseerde interactieterm opgenomen om te onderzoeken of er sprake is van een interactie-effect (warmte x structuur). Voor het beoordelen van de significantie van de verschillende effecten is een alpha van .05 aangehouden.

Resultaten

De beschrijvende statistieken met betrekking tot regulatieproblemen, moederlijke warmte en structuur zijn weergegeven in Tabel 1. De schaal regulatieproblemen laat met een gemiddelde van .92 en een standaarddeviatie (*SD*) van .97 zien dat er laag gescoord is op regulatieproblemen. De schaal warmte laat met een gemiddelde van 5.42 met een *SD* van .40 zien dat er op deze schaal hoog gescoord is. De schaal structuur laat met een gemiddelde van 4.90 en een *SD* van .37 zien dat er tevens hoog gescoord is op structuur. Uit deze scores kan worden afgeleid dat de kinderen uit de steekproef weinig problemen laten zien wat betreft de zelfregulatie en dat de moeders uit de steekproef een opvoedstijl laten zien die gekenmerkt wordt door veel warme en structurende opvoedgedragingen. Uit de standaarddeviaties en de

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

minimale en maximale waarden die gescoord zijn kan geconcludeerd worden dat er voor alle variabelen weinig variatie bestaat tussen de moeders en kinderen binnen deze steekproef.

Tabel 1

Correlatiematrix en Beschrijvende Statistieken voor Regulatieproblemen en Opvoedgedrag van de Moeder bij 36 maanden.

Variabelen	1.	2.	3.	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>
1. Regulatieproblemen	-			.92	.97	.00	5.00
2. Warmte	-.01	-		5.42	.40	4.33	6.00
3. Structuur	-.24*	.28**	-	4.90	.37	4.00	5.87

* $p < .05$. ** $p < .01$

Tabel 1 laat zien dat er een positieve correlatie bestaat tussen moederlijke warmte en structuur ($r = .28$). Dit betekent dat moeders die meer warmte laten zien, ook meer gestructureerd zijn in hun opvoeding. Moederlijke structuur vertoont een negatieve samenhang met regulatieproblemen. Deze correlatie blijkt significant te zijn ($p = .03$). Dit betekent dat hoe meer structuur moeders toepassen in hun opvoeding, des te minder regulatieproblemen er worden waargenomen bij het kind. Moederlijke warmte vertoont eveneens een negatieve samenhang met regulatieproblemen. Deze relatie is echter niet significant gebleken.

Tabel 2.

Multipel Regressieanalyse voor het voorspellen van Zelfregulatie op basis van de opvoedgedragingen moederlijke Warmte en Structuur.

Variabele	Model 1			Model 2		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	<i>B</i>
1. Structuur	-.25	.11	-.25*	-.24	.11	-.25*
2. Warmte	.06	.11	.06	.06	.11	.06
3. Warmte x Structuur				-.06	.10	-.06
R^2		.06			.06	
ΔR^2					.00	

* $p < .05$

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

De multipele regressieanalyse (Tabel 2) laat zien dat het model waarin moederlijke structuur, warmte en de interactie tussen deze twee variabelen, gezamenlijk 6% variantie verklaren in de zelfregulatie van kinderen, $F(3, 78) = 1.74, p = .17$ (Tabel 2, model 2). Dit blijkt niet significant te zijn. Alleen moederlijke structuur blijkt een significante proportie van de variantie in zelfregulatie te verklaren, $\beta = -.25, p = .03$. Het effect van moederlijke warmte op zelfregulatie is echter niet significant, $\beta = .06, p = .59$. Ook het effect van de interactieterm op de zelfregulatie van kinderen is niet significant gebleken, $\beta = -.06, p = .59$. Door de volgorde te veranderen waarin moederlijke warmte en structuur zijn opgenomen in de regressieanalyse, veranderen de resultaten niet.

Uit de resultaten blijkt dat structuur een significante voorspeller is voor de ontwikkeling van zelfregulatie bij kinderen van 36 maanden oud. Moederlijke warmte blijkt echter niet te zijn. De gestelde onderzoeksvraag; welk opvoedgedrag (warmte of structuur) de sterkste voorspeller blijkt te zijn voor de zelfregulatie kan hierdoor beantwoordt worden met de conclusie dat structuur de sterkste voorspeller blijkt te zijn. Tot slot blijkt er geen sprake te zijn van een significant interactie-effect van moederlijke warmte en structuur op de ontwikkeling van zelfregulatie.

Conclusie en Discussie

In deze studie is de samenhang tussen moederlijke warmte en -structuur en de ontwikkeling van zelfregulatie onderzocht bij kinderen van 36 maanden oud. Hierbij is de bijdrage van beide opvoedgedragingen onderzocht en er is vastgesteld of er sprake is van een interactie-effect tussen de opvoedgedragingen (moederlijke warmte x structuur) op de ontwikkeling van zelfregulatie. Door bestudering van verscheidene empirische onderzoeken werd verwacht dat beide opvoedgedragingen een positieve significante samenhang zouden vertonen met de ontwikkeling van zelfregulatie. Er was immers geen literatuur bekend over welke opvoedgedraging de sterkste voorspeller is voor zelfregulatie, waardoor hierover geen verwachting is uitgesproken. Daarnaast werd verwacht dat de ontwikkeling van zelfregulatie nog sterker bevorderd wordt als beide opvoedgedragingen aanwezig zijn in de opvoeding.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat er sprake is van een significante samenhang tussen moederlijke structuur en zelfregulatie. Moederlijke warmte blijkt echter niet significant samen te hangen met zelfregulatie. Tevens laten de resultaten zien dat er geen sprake is van een significant interactie-effect van structuur en warmte op de zelfregulatie bij kinderen van 36 maanden oud. Concluderend kan er gesproken worden van moederlijke

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

structuur als sterkste voorspeller voor de ontwikkeling van zelfregulatie en deze relatie wordt niet gemodereerd door de warmte die de moeder laat zien in haar opvoeding.

De resultaten van huidig onderzoek ondersteunen de verwachting dat moederlijke structuur een significante positieve samenhang vertoont met de ontwikkeling van zelfregulatie. In de literatuur werd verwezen naar empirisch onderzoek dat structurerende opvoedgedragingen en de zelfregulatie van kinderen met elkaar in verband bracht. Vaste routines, het stellen van duidelijke regels en het gedrag van het kind monitoren werden hierbij genoemd als belangrijke aspecten van structurerend opvoedgedrag die de zelfregulatie van het kind zouden bevorderen. Dit werd onder andere verklaard doordat een kind door structurerende opvoedgedragingen meer mogelijkheden zou krijgen om de regulatieve vaardigheden te oefenen, en zich beter mentaal zou kunnen voorbereiden op wat komen gaat (De Clerq et al., 2013; Heyrman, 2000; Gray & Steinberg, 1999; Le Cuyet-Maus & Houck, 2002). Uit dit resultaat kan aldus geconcludeerd worden dat wanneer moeders meer structuur bieden in de opvoeding, er minder problemen in de zelfregulatie worden waargenomen bij een kind van 36 maanden oud.

De onderzoeksresultaten laten daarnaast zien dat er geen sprake is van een significante samenhang tussen moederlijke warmte en zelfregulatie. Deze bevinding komt niet overeen met de verwachting dat een significante positieve samenhang tussen moederlijke warmte en de ontwikkeling van zelfregulatie aangetoond zal worden (Colman et al., 2006; Eisenberg et al., 2005; Jennings et al., 2008; Jones et al., 2008; Suchodoletz et al., 2011). Ook komt het gevonden resultaat dat er geen sprake is van een significant interactie-effect, tussen moederlijke warmte en structuur in de ontwikkeling zelfregulatie, niet overeen met de gestelde verwachting van huidig onderzoek. Dit betekent dat de samenhang tussen moederlijke structuur en zelfregulatie niet versterkt wordt in de context van moederlijke warmte en tevens dat de samenhang tussen moederlijke warmte en zelfregulatie niet versterkt wordt in de context van moederlijke structuur.

Voor deze verschillen kunnen meerdere verklaringen gegeven worden. Ten eerste is het concept moederlijke warmte in huidig onderzoek op een andere manier geoperationaliseerd dan in de onderzoeken uit de genoemde literatuur, wat een verschil in resultaten kan verklaren (Karreman et al., 2006). In huidig onderzoek wordt warmte namelijk geoperationaliseerd als sensitiviteit, responsiviteit en affectie ([CECPAQ]; Verhoeven et al., 2010), terwijl in bijvoorbeeld het onderzoek van Jennings en collega's (2008) warmte wordt omschreven als de mate van prijzen, aanmoedigen, lachen, enthousiasme, affectie en

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

aanraking. Een ander voorbeeld is het artikel van Suchodoletz en collega's (2011) waarin warmte wordt onderzocht als afzonderlijke concepten; affectie van de moeder naar het kind en de moederlijke responsiviteit. In dit onderzoek werd een positief verband gevonden tussen affectie en gedragsregulatie enerzijds en tussen responsiviteit en interne zelfregulatie anderzijds, terwijl de concepten niet tezamen werden onderzocht zoals in huidig onderzoek.

Daarnaast worden er in de genoemde onderzoeken gebruik gemaakt van een grotere steekproef, wat tevens het verschil in resultaten kan verklaren. Een grotere steekproef zorgt er namelijk voor dat er een grotere statistische bewijskracht is, dus dat de kans groter is dat een aanwezig verschil ook daadwerkelijk gevonden wordt (Levin & Cleophas, 2008). In de empirische onderzoeken, waar de verwachtingen op zijn gebaseerd, worden steekproeven gebruikt van tussen de $N=102$ (Suchodoletz et al., 2011) en $N=549$ (Colman et al., 2006), tegenover een steekproef van $N=82$ in huidig onderzoek. Eerder onderzoek laat zien dat over het algemeen opvoedgedrag slechts een kleine proportie van de variantie in zelfregulatie verklaard, waardoor er wordt gesproken van een klein effect (Colman et al., 2006). Hierdoor wordt verwacht dat er een vrij grote steekproef nodig is om het effect van opvoedgedrag statistisch significant te krijgen. Cohen (1992) beschrijft dat er 783 participanten nodig zijn voor voldoende power, bij het vinden van een klein significant effect. Hieruit kan geconcludeerd worden dat huidig onderzoek mogelijk niet voldoende power heeft, doordat er gebruik is gemaakt van een te kleine steekproef. Hiernaast wordt er verwacht dat de steekproef te weinig power had om een interactie-effect te kunnen onderzoeken, want voor het vinden van interactie-effecten heb je aanzienlijke power nodig. Wel is het zo dat de steekproef voldoende power had voor het vinden van een significant effect voor de samenhang tussen moederlijke structuur en zelfregulatie. Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen om gebruik te maken van een grotere steekproef, zodat de steekproef voldoende power heeft om ook kleine effecten tussen warmte en zelfregulatie of interactie-effecten te kunnen onderzoeken.

Ten derde zou het feit dat de laatste twee resultaten niet overeenkomen met de verwachtingen van huidig onderzoek, eveneens verklaard kunnen worden door de matige betrouwbaarheid van de schaal Zelfregulatie ($\alpha = .53$) (Santos, 1999). Dit zou kunnen komen doordat het gebruik maken van een vragenlijst voor het meten van zelfregulatie een minder geschikt middel is. Een passender middel zou een diagnostische test als de 'Kochanska taken' (Kochanska & Knaack, 2003) kunnen zijn, zoals ook gebruikt in het onderzoek van Jennings en collega's (2008). Zelfregulatie wordt met dit onderzoeksmiddel gemeten met een interne

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

consistentie van .88, wat zeer goed te noemen is (George & Mallery, 2003). Bij deze test moet het kind een aantal taken uitvoeren waarbij het een dominante respons moet onderdrukken en een subdominante respons moet uitvoeren. Iedere taak wordt gepresenteerd als een leuk spelletje of leuke uitdaging (Kochanska & Knaack, 2003). Doordat de meeste van de genoemde onderzoeken wel gebruik gemaakt hebben van meetinstrumenten met een goede betrouwbaarheid, zou dit een verklaring kunnen zijn voor de gevonden verschillen (Jennings et al., 2008; Suchodoletz et al., 2011; LeCuyer-Maus et al., 2002). Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen om gebruik te maken van een meetinstrument met een voldoende tot goede betrouwbaarheid.

Tevens bestaat er, zoals genoemd in de methodesectie, bijna geen variantie binnen de scores van de gemeten variabelen (zelfregulatie, warmte en structuur) in de steekproef. Bij de kinderen uit de steekproef zijn weinig tot geen problemen gerapporteerd in de zelfregulatie en de moeders hebben gemiddeld genomen een opvoedstijl die veel warmte en veel structuur bevat. Het zou kunnen zijn dat wanneer er in het onderzoek een meer heterogene steekproef wordt gebruikt, de samenhang tussen de verschillende variabelen wel significant blijkt te zijn. Als er namelijk weinig tot geen problemen binnen de zelfregulatie worden waargenomen, is het moeilijk te meten of een verschil in opvoedgedrag een (groot) verschil in zelfregulatie kan bepalen. Hetzelfde geldt voor warmte en structuur; als er op deze variabelen met name hoog wordt gescoord, is het moeilijk te meten of minder of meer warmte/structuur effect heeft op de zelfregulatie. De lage variantie in de steekproef zou verklaard kunnen worden doordat een relatief groot deel van de onderzoeksgroep bestond uit moeders met een hoge sociaal economische status. Bij deze doelgroep is bekend dat zij beter scoren op de genoemde variabelen (Evans & Rosenbaum, 2008). Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen om te zorgen voor een meer heterogene onderzoeksgroep.

Daarnaast is er in huidig onderzoek enkel gebruik gemaakt van rapportage van de moeder. Voor vervolgonderzoek zou het interessant zijn om tevens de vaders in het onderzoek te betrekken om een completer beeld te kunnen krijgen van de rol van opvoeding, uitgevoerd door beide ouders, in de ontwikkeling van de zelfregulatie van het kind.

Uit deze resultaten kan geconcludeerd worden dat het met name van belang is dat er vervolgonderzoek gedaan wordt naar de rol van moederlijke structuur in de ontwikkeling van zelfregulatie van kinderen van 36 maanden oud. Tot op heden is er in de literatuur over de ontwikkeling van zelfregulatie bij jonge kinderen weinig aandacht uitgegaan naar moederlijke structuur, terwijl huidig onderzoek het belang van dit opvoedgedrag wel degelijk bevestigd.

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

Vervolgonderzoek is nodig om deze bevinding verder te onderbouwen en te onderzoeken hoe de moederlijke structuur de ontwikkeling van zelfregulatie precies beïnvloedt. Er zou bijvoorbeeld gekeken kunnen worden welke deelaspecten van structuur (routine, consistentie en overreageren) het meest van belang zijn bij het bevorderen van zelfregulatie. Op deze manier kunnen hulpverleners een betere voorlichting geven aan ouders wat betreft het bevorderen van zelfregulatie bij hun kind (Piotrowski et al., 2012).

Referentielijst

- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child development, 76*, 1144-1159. doi: 0009-3920/2005/7606-0002
- Bayley, N. (2006). *Bayley Scales of Infant and Toddler Development - Third Edition*. San Antonio: TX - Harcourt Assessment.
- Bandon, A. Y., Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2010). Predicting emotional and social competence during early childhood from toddler risk and maternal behavior. *Developmental and Psychopathology, 22*, 119-132. doi: 10.1017/S095459409990307
- Braungart-Rieker, J. M., Garwood, M. M., Powers, B. P., & Wang, X. (2001). Parental sensitivity, infant affect, and affect regulation: predictors of later attachment. *Child development, 72*, 252-270. doi: 10.1111/1467-8624.00277.
- Baumrind, D. (1996). The discipline controversy revisited. *Family Relations, 45*(4), 405-414. doi: 10.2307/585170
- Calkins, S. D., & Fox, N. A. (2002). Self-regulatory processes in early personality development: a multilevel approach to the study of childhood social withdrawal and aggression. *Development and psychopathology, 14*, 477-498. doi: 10.1017.S095457940200305X
- Calkins, S. D., Smith, C. L., Gill, K. L., & Johnson, M. C. (1998). Maternal interactive style across contexts: relations to emotional, behavioral and psychological regulation during toddlerhood. *Social development, 7*, 350-369. doi: 10.1111/1467-9507.00072.
- Caron, A., Weiss, B., Harris, V., & Catron, T. (2006). Parenting behavior dimensions and child psychopathology: specificity, task dependency, and interactive relations. *Journal of clinical child en adolescent psychology, 35*, 34-45. doi: 10.1207/s15374424jccp3501_4.
- Cicchetti, D., Ganiban, J., & Barnett, D. (1991). Contributions from the study of high-risk populations to understanding the development of emotion regulation. In J. Garber & K. A. Dodge (Eds.). *The development of emotion regulation and dysregulation* (pp. 15-48). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin, 112*(1), 155-159. doi: 10.1037/0033-2909.112.1.155
- Cole, P. M., Fox, N. A., Zahn-Waxler, C., Usher, B.A., & Welsh, J. D. (1996). Individual differences in emotion regulation and behavior problems in preschool children. *Journal of Abnormal psychology, 105*, 518-529. doi: 10.1037/0021-843X.105.4.518

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

- Colman, R. A., Hardy, S. A., Albert, M., Raffaelli, M., & Crockett, L. J. (2006). Early predictors of self-regulation in middle childhood. *Infant and Child Development, 15*, 421–437. doi: 10.1002/icd.469.
- Degangi, G. A., Breinbauer, C., Doussard Roosevelt, J., Porges, S., & Greenspan, S. (2000). Prediction of childhood problems at three years in children experiencing disorders of regulation during infancy. *Infant mental health journal, 21*, 156-175. doi: 10.1002/1097-0355(200007).
- Eisenberg, N., Zhou, Q., Spinrad, T. L., Valiente, C., Fabes, R. A., & Liew, J. (2005). Relations among positive parenting, children's effortful control, and externalizing problems: A threewave longitudinal study. *Child Development, 76*, 1055–1071. doi: 10.1111/j.1467-8624.2005.00897.x
- Evans, G. W., & Rosenbaum, J. (2008). Self-regulation and the income-achievement gap. *Early Childhood Research Quarterly, 23*(4), 504-514. doi: 10.1016/j.ecresq.2008.07.002
- De Clercq, B., Vansteenkiste, I., Baeck, N., & Vercruyse, T. (2013). Excessief huilgedrag bij jonge baby's: een integratieve benadering. *Psychopraktijk, 5*, 18-21. doi: 10.1007/s13170-013-0054-3.
- George, D., & Mallery, P. (2003). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Gray, M. R., & Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family, 61*, 574-587. doi: 10.2307/353561
- Hemmi, M. H., Wolke, D., & Schneider, S. (2011). Associations between problems with crying, sleeping and/or feeding in infancy and long-term behavioural outcomes in childhood: A meta-analysis. *Archives of Disease in Childhood, 96*, 622–629. doi:10.1136/adc.2010.191312.
- Heyrman, J. (2000). Slaapproblemen bij jonge kinderen door pedagogische onmacht van de ouders. Een literatuurreview met praktische richtlijnen voor diagnostiek en behandeling. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie, 25*, 12-30. Verkregen van http://www.acco.be/download/nl/10350277/file/tokk_2000-jg25-1-slaapproblemen_bij_jonge_kinderen.pdf
- Jennings, K. D., Sandberg, I., Kelley, S. A., Valdes, L., Yaggi, K., Abrew, A., & Macey-

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

- Kalcevic, M. (2008). Understanding of self and maternal warmth predict later self-regulation in toddlers. *International journal of behavioral development, 32*, 108-118. doi: 10.1177/0165025407087209
- Jones, D. J., Forehand, R., Rakow, A., Colletti, C. J. M., McKee, L., & Zalot, A. (2008). The specificity of maternal parenting behavior and child adjustment difficulties: A study of inner-city African American families. *Journal of Family Psychology, 22*, 181–192. doi: 10.1037/0893-3200.22.2.181.
- Karreman, A., Van Tuijl, C., Van Aken, M. A. G., & Deković, M. (2006). Parenting and self-regulation in preschoolers: a meta-analysis. *Infant and child development, 15*, 561-579. doi: 10.1002/icd.478.
- Kochanska, G., & Aksan, N. (1995). Mother-child mutually positive affect, the quality of child compliance to requests and prohibitions, and maternal control as correlates of early internalization. *Child development, 66*, 236-254. doi: 10.1111/1467-8624.ep9503233359
- Kochanska, G., Aksan, N., & Koenig, A. L. (1995). A longitudinal study of the roots of preschoolers' conscience: Committed compliance and emerging internalization. *Child development, 66*, 1752-1769. doi: 10.1111/j.1467-8624.1995.tb00963.x
- Kochanska, G., & Knaack, A. (2003). Effortful control as a personality characteristic of young children: Antecedents, correlates, and consequences. *Journal of Personality, 71*, 1087-1112. doi: 10.1111/1467-6494.7106008
- Larsson, J. O. (2004). Behavioural outcome of regulatory problems in infancy. *Acta Paediatrica, 93*, 1421–1423. doi: 10.1111/j.1651-2227.2004.tb02621.x
- Le Cuyet-Maus, E. A., & Houck, G. M. (2002). Mother-toddler interaction and the development of self-regulation in a limit-setting context. *Journal of Pediatric Nursing, 17*(3), 184-200. doi: 10.1053/jpdn.2002.124112
- Leerkes, E. M., Blankson, A. N., & O'Brien, M. (2009). Differential effects of maternal sensitivity to infant distress and nondistress on social-emotional functioning. *Child development, 80*, 762-775. doi: 10.1111/j.1467-8624.2009.01296.x.
- Levin, M. D., & Cleophas, T. J. (2008). Steekproefgrootte berekenen. In *Zelf opzetten en uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek* (pp. 123-138). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

ZELFREGULATIE EN EEN WARME, ONDERSTEUNENDE EN STRUCTURENDE OPVOEDINGSSTIJL

- Lohaus, A., Keller, H., Ball, J., Voelker, S., & Elben, C. (2004). Maternal sensitivity in interactions with three- and 12-month-old infants: Stability, structural composition, and developmental consequences. *Infant and Child Development, 13*, 235-252. doi: 10.1002/icd.351
- Piotrowski, J. T., Lapierre, M. A., & Linebarger, D. L. (2012). Investigating correlates of self-regulation in early childhood with a representative sample of English-speaking American families. *Journal child family study, 22*, 423-436. doi: 10.1007/s10826-012-9595-z
- Richter, N., & Reck, C. (2013). Positive maternal interaction behavior moderates the relation between maternal anxiety and infant regulatory problems. *Infant Behavior and Development, 36*, 498-506. doi: 10.1016/j.infbeh.2013.04.007.
- Santos, J. R. A. (1999). Cronbach's alpha: A tool for assessing the reliability of scales. *Journal of extension, 37*(2), 1-5. doi: onbekend.
- Suchodoletz, A., Trommsdorff, G., & Heikamp, T. (2011). Linking maternal warmth and responsiveness to children's self-regulation. *Parenting practices and children's self-regulation, 20*, 486-503. doi: 10.1111/j.1467-9507.2010.00588.x
- Squires, J., Bricker, D., & Twombly, E. (2002). *Ages & Stages Questionnaires: Social-Emotional. A parent-completed child-monitoring system for social-emotional behaviors*. Baltimore: Brookes Publishing.
- Van den Berg, J., & Hoffenaar, P. J. (2007). 'The Nanny' voorbij: nieuwe wegen voor de aanpak van kinderen met een kort lontje. *Kind en Adolescent, 6*, 119-124. doi: 10.1007/BF03059656
- Verhoeven, M., Baar, A., Deković, M., & Bodden, D. (2010a). *The development of a Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ)*. Unpublished manuscript.
- Wolke, D., Rizzo, P., & Woods, S. (2002). Persistent infant crying and hyperactivity problems in middle childhood. *Pediatrics, 109*, 1054-1060. doi: 10.1542/peds.109.6.1054